

JAN POHJONEN

Pohjois-Irlannin levottomuudet, Euroopan yhdentyminen ja kristinusko Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa vuosina 1993–1998

Johdanto

P itkänäperjantaina 1998 median eteen asteli Belfastissa joukko huojentuneita poliitikkoja. Helpotukseen oli aihetta, olivathan Pohjois-Irlannin puolueet sekä Ison-Britannian ja Irlannin hallitukset onnistuneet mahdottomassa. He olivat saaneet neuvoteltua senaattori George Mitchellin johdolla rauhansopimuksen, jonka oli määrä päättää Pohjois-Irlannin levottomuuksina tunnettu lähes 30 vuotta jatkunut ja yli 3500 henkeä vaatinut verenvuodatus.¹

Vuosien 1993–1998 rauhanprosessia tarkasti seurannut Helsingin Sanomat (tästä eteenpäin HS) suhtautui sopimukseen varovaisen optimistisesti.² Lehti tunsikin myös ylpeyttä rauhanneuvottelija Harri Holkerista, joka oli yllättäen heitetty kriisin keskipisteeseen. Tässä artikkelissa tutkin, miten Suomen Euroopan unioniin liittymisen puolesta kampanjoinut HS suhtautui pääkirjoituksissaan jäsenmaa Isossa-Britanniassa käynnissä olleisiin levottomuuksiin ja rauhanneuvotteluihin. Samalla selvitän, miten uskonnon ja politiikan sekoittumista paheksunut lehti näki kristinuskon, ja sitä tunnustaneet katolilaiset ja protestantit, osana 1,6 miljoonan asukkaan Pohjois-Irlannin kriisiä.³

Rauhanneuvottelut käytiin muutosten tuulten puhaltaessa niin Euroopassa kuin HS:ssa. Kylmän sodan päättyminen ja Janne Virkkusen aloittaminen lehden vastaavana päätoimittajana vuonna 1991 tarkoittivat lehden pääkirjoituslinjan terävöitymistä. HS alkoi muun muassa pian vaatia Suomen valtion ja luterilaisen kirkon erottamista toisistaan.⁴ Ulkomaita koskevassa

1 Pohjois-Irlannin levottomuudet tunnetaan englantia puhuvassa maailmassa nimellä *the Troubles*. Holkeri 1999, 136–142; McKeown 2009, 3–4; Cochrane 2021, 85–86, 271; Ó Beacháin 2019, 105, 208, 239.

2 Kun artikkelissa viitataan Helsingin Sanomissa julkaistuihin kirjoituksiin, kyse on aina lehden A2-sivulla julkaistusta pääkirjoituksesta, ellei toisin mainita. Pohjois-Irlannin rauhalle saatiin edellytykset HS 15.4.1998.

3 Pohjonen 2018, 43–55; NISRA 2023.

4 Pohjonen 2018, 45–55.

kirjoittelussa tapahtui myös: samaan aikaan kun toimitus alkoi kirjoittaa kriittisemmin itänaapurista, Suomen EU-jäsenyydestä tuli HS:lle kohtalonkysymys.⁵

Lehden Eurooppa-mielisyydellä ja kirkkokriittisyydellä oli pitkät juuret. Jo nuorsuomalainen liike ja sen äänenkannattajaksi vuonna 1889 perustettu *Päivälehti* – HS:n suora edeltäjä – ammensivat Länsi-Euroopasta ja siellä jalansijaa saaneista edistysajattelusta, liberalismista ja sekularismista.⁶ Virkkusen kaudella näitä ideaaleja tulkittiin uuden vuosikymmenen haasteiden valossa. Yksi osoitus länteen katsomisesta ja eurooppalaiseksi itsensä mieltämisestä oli EU-päätöksenteon ja suurimpien jäsenmaiden sisäisten asioiden tarkka seuraaminen. Kestoaiheisiin kuului myös Pohjois-Irlannin uskontosävytteinen kriisi, jota toimitus piti erityisen monimutkaisena, sotkeutuihan siinä niin Ison-Britannian kuin Irlannin tasavallan intressit.⁷

Tutkin tässä artikkelissa kahden Pohjois-Irlannin rauhanprosessin merkki-paaluun – joulukuussa 1993 annetun Downing Streetin julistuksen ja touku-kuussa 1998 kansanäänestyksellä vahvistetun rauhansopimuksen – välisiä pääkirjoituksia historialliskvalitatiivisen sisällönanalyysin avulla. Analyysissäni olen ottanut erityisesti huomioon kirjoitusten julkaisuhetken, jolloin rautaesiripun murtumista seurannut Euroopan integraatiokehitys pakotti HS:n arvioimaan ympäröivää maailmaa ja omaa journalismiaan uudelleen. Tutkituna aikana julkaistut pääkirjoitukset on tästä syystä luettu kronologisesti läpi mikrofilmitä, minkä jälkeen Pohjois-Irlannin kriisiä käsittelevät pääkirjoitukset on koottu omaksi digitoiduksi lähdeaineistokseen. Aineistonkeruu eroaa tältä osin monista aiemmista Helsingin Sanomia koskeneista tutkimuksista, joissa lähdeaineisto on koottu sähköisiin tietokantoihin tehdyillä sanahauilla tai käyty läpi vain osalta tutkimuksen käsittelemistä vuosista.⁸

Olen hyödyntänyt kokoamani lähdeaineiston lähiluvussa sekä 1990-lukua koskevaa media- ja kirkkohistoriallista tutkimusta että *Median museo ja arkisto Merkkiin* talletettua laajaa HS:n pääkirjoitustoimitusta koskevaa arkistomateriaalia. Olen lisäksi haastatellut useita tutkimusvuosien pääkirjoitustoimituksen jäseniä ja toimituksen tietolähteitä. Olen toteuttanut nämä noin kaksi tuntia kestäneet haastattelut jokaista haastateltavaa varten erikseen laadittujen kysymysten pohjalta. Näiden hallussani olevien haastattelujen avulla olen selvittänyt, mikä vaikutus toimituksen sisällä ja sen ulkopuolella käydyillä taustakeskusteluilla oli lehdessä julkaistuihin pääkirjoituksiin.

Historiantutkijalle haastattelut, arkistolähteet, aiempi tutkimus tai edes lehdessä julkaistut pääkirjoitukset eivät toisistaan erillään riitä vastaamaan, miten HS pääkirjoituksissaan Pohjois-Irlannin kriisistä kirjoitti. Erityisesti

5 Janne Virkkusen puhelinhaastattelu 9.3.2018; Mainio 2018, 438–444; Pohjonen 2018, 86.

6 Kulha 1989, 15–18; Pohjonen 2018, 7–9.

7 Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025.

8 Taira 2008; Hokka et al. 2013; Niemelä 2013; Taira 2019.

vuosi vuodelta epäluotettavammaksi muuttuva muistitieto tarvitsee tuekseen aina kirjallisia todisteita. Kaikki palaset yhteen laittamalla voi kuitenkin piirtää luotettavan kuvan pääkirjoitustoimituksen kannanmuodostuksesta.

Pohjois-Irlannin väkivaltaisuuksille oli ominaista, että riippui katsojasta, missä valossa hän kriisin näki. Uskonnon näkökulmasta vastakkainasettelu oli alkanut jo 1600-luvulla, kun Britannian kruunu oli alkanut asuttaa kapinoivaa vihreää saarta Skotlannista ja Englannista saapuneilla siirtolaisilla. Poliitiikan tuloksena suuri osa maaomistuksesta siirtyi katoliselta kantaväestöltä uudelle protestanttiväestölle. Samalla uskontokuntaraja muuttui aluetta jakavaksi sosioekonomiseksi rajaksi.⁹

Valtiollisesti Irlannin saari jaettiin kahteen osaan vuonna 1921. Jaon tuloksena saaren protestanttienemmistöinen pohjoisosa säilyi osana Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja katolinen eteläosa muodosti ensin Irlannin vapaavaltion ja myöhemmin Irlannin tasavallan. Yksinkertaistetusti voi sanoa, että jaon jälkeen kukaan ei Pohjois-Irlannissa ollut tyytyväinen. Protestantit pelkäsivät joutumista Lontoon päättäjien petkuttamiksi ja katolisen etelän nielaisemaksi. Katolilaiset taas elivät toisen luokan kansalaisina haaveillen Irlannin yhdistymisestä. Kauna leimahti ensin ryhmien välisiksi väkivaltaisuuksiksi kiihtyen lopulta avoimeksi terrorisodaksi 1960-luvun lopulla. Britannian hallitus vastasi lähettämällä armeijan pitämään osapuolet toisistaan erillään.¹⁰

Alkanut kuohunta sai kansainvälisen median kiinnostumaan siihen asti verrattain tuntemattomasta Pohjois-Irlannista. Tämän tuloksena tutkijat käänsivät katseensa tiedotusvälineiden kriisistä välittämään kuvaan. Ulkomaisten televisiokanavien ja sanomalehtien levottomuuksia käsittelevästä aineistosta on sittemmin kirjoitettu lukuisia väitöskirjoja ja tutkimusartikkeleita.¹¹ Tutkittavaa riitti, sillä vuosina 1969–1998 puolisolitaalliset joukot käyttivät apuna keinoja, jotka takasivat niille runsaasti palstatilaa.¹²

Myös HS seurasi kriisiä, vaikkei käsitellyt esimerkiksi 1980-luvun alun tasavaltalaisvankien nälkälakkoja uutisetusivullaan.¹³ Lehden levottomuuksia koskeneista pääkirjoituksista ei sen sijaan tiedetä paljoakaan, koska aihetta on tutkittu vain vähän ja lyhyin otannoin.¹⁴ Oma vuonna 2018 tarkastettu pro gradu -tutkielmani sisältää tähän mennessä kattavimman analyysin Pohjois-Irlannin katolilaisia ja protestantteja koskeneesta kirjoittelusta 1990-luvun alun pääkirjoituksissa.¹⁵ Tämä artikkeli auttaa siten ymmärtämään paremmin sekä lehden suhtautumista kriisiin että sitä, kuinka syvälinen ymmärrys

9 Mulholland 2002, 2–6; Tonge 2002, 4–5; Cochrane 2021, 7–11.

10 Ó Beacháin 2019, 11–17; Cochrane 2021, 22–30, 54–66.

11 Cottle 1997; McLaughlin & Baker 2010; Armoudian 2013; Doughty 2019.

12 Keefe 2018, 128; Cochrane 2021, 84, 100, 111–118, 128.

13 Simuna 2017, 60, 71.

14 Jämiä 2012; Simuna 2017.

15 Pohjonen 2018.

toimituksella oli levottomuuksien uskonnollisesta luonteesta tuolla vuosikymmenellä.

Uskonnon asemaa HS:n 1990-luvun pääkirjoituksissa on tutkinut aiemmin uskontotieteilijä Teemu Taira. Hän ei ole kuitenkaan ole käsitellyt Euroopan integraatiota tai Pohjois-Irlannin väkivaltaisuuksia vaan keskittynyt uskonnon saaman huomion pitkän aikavälin muutoksiin.¹⁶ Saman ajan pääkirjoitustoimitusta on puolestaan perattu laajimmin osana Helsingin yliopiston Päivälehti-Helsingin Sanomat 1889–2019 -hanketta. Hanke oli muutenkin monin tavoin urauurtava, valottihan se niin HS:n historiaa, pääomistajan ja toimittajien suhteita vieraan vallan edustajiin kuin suureksi mediataloksi kasvaneen Sanoman konsernihistoriaa.¹⁷

Tämä HS:n vuosien 1993–1998 pääkirjoituksia ja pääkirjoitustoimitusta käsittelevä artikkeli on jaettu kronologisesti kahteen päälukuun. Niistä ensimmäisessä analysoin joulukuussa 1993 annetun Downing Streetin julistuksen ja vuoden 1994 lopun välisiä pääkirjoituksia. Toinen luku alkaa Suomen EU-jäsenyyden alkamisesta tammikuussa 1995 ja päättyy Irlannin saaren rauhansopimuksesta toukokuussa 1998 pidettyyn kansanäänestykseen. Artikkelin viimeinen osa on johtopäätösluku. Siinä vastaan tutkimuskysymykseeni, minkälaiseksi HS näki Euroopan yhdentymisen ja kristinuskon roolin tutkittujen vuosien Pohjois-Irlannin kriisissä ja rauhanneuvotteluissa. Sanomalehden pääkirjoituksista piirtyy kaari, jonka aikana Suomi siirtyy Euroopan ulkokehältä mantereen päätöksenteon ytimeen samalla, kun lehden kuva ja tiedot kriisistä monipuolistuvat.

Euroopan yhdentyminen ja maallistuminen osoittavat tien rauhaan

Ison-Britannian pääministerin virka-asunnosta käsin oli liikuteltu joukkoja niin ensimmäisessä kuin toisessa maailmansodassa.¹⁸ Joulukuussa 1993 sen etuovella puhuneet Ison-Britannian ja Irlannin pääministerit John Major ja Albert Reynolds halusivat puolestaan auttaa päättämään Pohjois-Irlantia riivanneet levottomuudet. Heidän Downing Streetin julistuksena tunnettu lausuntonsa oli tarkoitettu osoitukseksi hallitusten halusta tehdä yhteistyötä kriisin ratkaisemiseksi. Julkilausuma oli myös kutsu tasavaltalaisille puolisoitilaisille joukoille laskea aseet.¹⁹ Yritys sitoa ääriyhmät mukaan

¹⁶ Taira 2008; Taira 2019.

¹⁷ Osana tutkimushanketta valmistui kaikkiaan neljä kirjaa ja yksi väitöskirja. Teokset olivat Blåfield 2014, Jensen-Eriksen & Kuorelahti 2017, Mainio 2018, Jensen-Eriksen et al. 2019 ja Hänninen 2019.

¹⁸ Seldon 2024.

¹⁹ Ó Beacháin 2019, 224; Cochrane 2021, 131.

rauhanprosessiin onnistui aluksi hyvin: seuranneeseen aselepoon sitoutuivat ensin Irlannin tasavaltalaisarmeija IRA ja sen vanavedessä protestantteja edustaneet lojalistiryhmät.²⁰

HS:ssa Downing Streetin julistukseen suhtauduttiin ristiriitaisesti. Lehti myönsi, että julistuksen lupaus Irlannin saaren kansojen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta kertoi mullistavasta ajattelutavan muutoksesta. Samalla pääkirjoitus maalaili edistysaskeleiden olevan äärijärjestöjen armoilla.²¹

Varautuneisuuteen oli syynsä. Belfastissa oli räjähtänyt kahta kuukautta aiemmin IRA:n pommi, joka oli surmannut 10 ihmistä ja sysännyt liikkeelle jälleen uuden väkivalta-aallon. HS:lle oli kova paikka, että räjähdys tapahtui vain muutamaa päivää ennen EU:n perustamisasiakirjana tunnetun Maastrichtin sopimuksen voimaan tuloa. Iskun jälkeen julkaistu pääkirjoitus tiivisti apuden: ”Muu Länsi-Eurooppa integroituu ja madaltaa rajojaan, eivätkä Irlannin tasavalta ja Iso-Britannia ole poikkeuksia. Pohjois-Irlannissa protestanttien ja katolisten nähdään yhä vain kieltäytyvän asumasta maataan ihmisiksi.”²² Kun lehti aseiden hiljennettyä kirjoitti rauhantunnusteluista, toivoi se Euroopan yhdentymisen osoittavan tien pois Irlannin saaren levottomuuksista.²³

Integraatiokehityksen ja Pohjois-Irlannin kriisin liittäminen toisiinsa oli jatkumo sille, mitä Suomessa 1990-luvun alkupuolella tapahtui. Neuvostoliiton hajottua vuonna 1991 HS oli nähnyt tehtäväkseen Suomen ohjaamisen kohti Länsi-Eurooppaa ja kauemmas Venäjästä. Kuten nuorsuomalainen Päivälehti oli tehnyt sata vuotta aiemmin, myös 1990-luvun HS halusi saada Suomen ”ikkunat auki länteen”.²⁴ Erona oli, että lehti oli kasvanut vuosisadasa suomalaisuusliikkeen vähemmistön äänenkannattajasta sekä ilmoitustuloissa että tilaajamäärässä ylivoimaiseksi markkinajohtajaksi. Sen pääomistajan ja Sanoma-osaakeyhtiön hallituksen puheenjohtajan Aatos Erkon mielestä EU-jäsenyydestä käyty kiista oli Suomen kolmas itsenäisyystaistelu. Pääkirjoitustoimitus jakoi ajatuksen jäsenyyden turvallisuuspoliittisesta luonteesta ja liputti kirjoituksissaan unioniin liittymisen puolesta.²⁵ Tällaisessa mielipideilmastossa mantereen muut poliittiset liikahdukset oli helppo nähdä saman kehityksen osana.

Levottomuuksia käsiteltiin Euroopan integraation kontekstissa lisäksi siksi, että Irlannin saaren molemmat puoliskot olivat osa Euroopan yhteisöjä

20 Smith 2002, 174–175.

21 Toivon tähti Ulsterissa HS 17.12.1993.

22 Pohjois-Irlannista ei mitään uutta HS 26.10.1993.

23 Irlannin saarella oma rauhanosinko HS 22.10.1994.

24 Janne Virkkusen kolumni Sitoutumaton lehti ja EU HS 9.10.1994, A2; Jensen-Eriksen et al. 2019, 33.

25 Janne Virkkusen kolumni Sitoutumaton lehti ja EU HS 9.10.1994, A2; Nuorsuomalaisen puolueen elämäankaari edelläkävijänä HS 25.11.1994; Erkki Pennasen puhelinhaastattelu 31.5.2021; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025; Mainio 2018, 441–444; Pohjonen 2018, 100–101.

ja sitä seurannutta EU:ta.²⁶ Irlannin tasavalta oli pääkirjoitusten perusteella HS:lle myös yksi unionin menestystarinoista. Lehti valisti Ison-Britannian ”riistäneen naapuriaan armottomasti yli seitsemän vuosisataa” ja EU-jäsenyyden taanneen sille entistä ”itsellisemmän aseman”.²⁷ Pian Suomen oman EU-kansanäänestyksen jälkeen julkaistu pääkirjoitus samaisti Irlannin ja Suomen koettelemukset ja toi samalla rivien välistä esiin, mitä HS toivoi jäsenyyden merkitsevän Suomelle.

Pääkirjoitustoimitus ei esitellyt Irlannin historiaa lukijoilleen sattumalta. Vastaava päätoimittaja Virkkunen toteaa nimittäin vuonna 2013 julkaisuissa muistelmissaan Irlannin ensimmäisen Suomen suurlähettilään Dáithí O’Ceallaighin vitsailleen erällä syksyisellä Levin reissulla maita yhdistävän se, että molemmilla on ”ilkeä ja suuri naapuri”.²⁸ O’Ceallaigh itse on käyttänyt samaa vertausta kirjoittaessaan vuosien 1993–1998 suurlähettiläskaudestaan Helsingissä.²⁹

Belfastissa räjähtänyt pommii surmasi kymmenen ihmistä.

Pohjois-Irlannista ei mitään uutta

Kuva 1. HS:n suhtautuminen 1990-luvun alun Pohjois-Irlantiin oli pitkän verenvuodatuksen paaduttama. Kuvalähde: Pohjois-Irlannista ei mitään uutta HS 26.10.1993.

Kysyttäessä asiasta kolme vuosikymmentä tapahtumien jälkeen, Virkkunen toteaa muistavansa hyvin alkusyksyyn 1994 ajoittuneen ja Outokumpu Oyj:n edustushuvilalle suuntautuneen matkan. Lisäksi hän päättelee kirjoittaneensa pääkirjoituksen itse tai ottaneensa aiheen esiin joka-aamuissa kokouksessa, jossa pääkirjoitusten aiheet päätettiin. Samalla hän vahvistaa

²⁶ Toivoa rauhasta Ulsterissa HS 3.9.1994.

²⁷ Irlannin saarella oma rauhanosinko HS 22.10.1994.

²⁸ Virkkunen 2013, 189.

²⁹ O’Ceallaigh 1999, 258.

nimettömien taustakeskustelujen käymisen olleen pääkirjoitustoimituksen vakiintunut tiedonhankintatapa.³⁰

Tapaus osoittaa, että O’Ceallaigh oli onnistunut sekä verkostoitumisessa isäntämaahan että tietoisuuden lisäämisessä kotimaastaan. Lisäksi se kertoo ulkomaisten suurlähetystöjen ymmärtäneen HS:n yhteiskunnallisen aseman kylmän sodan ohella myös 1990-luvun mullistusten keskellä.³¹ Irlannin suurlähetystön kiinnostus Suomeen ja sen laajalevikkisimpään sanomalehteen kytkeytyi maan omiin ulkopoliittisiin tavoitteisiin: Helsingin pysyvä edustajisto oli nimittäin päätetty perustaa pian Suomen jättämän Euroopan yhteisöjen jäsenhakemuksen jälkeen. HS:n toimittajat ja pääomistaja Aatos Erkko olivat Irlannin suurlähettiläälle kullannarvoisia tietolähteitä hänen raportoidessa kotiin EU-liittymisneuvotteluja käyvän ja myöhemmin unionin kokouksiin osallistuvan maan asioista.³²

Haastattelussa O’Ceallaigh paljastaa suhdetoiminnalle lisäsyyn: hän väittää yhteydenpidon maan sanomalehtiin tapahtuneen Suomen valtiojohdon tuella. Suurlähettilään mukaan vuosien 1993–1995 ulkoministeri Heikki Haavisto oli nimenomaisesti kannustanut häntä levittämään printtimedioihin ja yliopistoihin tietoa EU-jäsenyyden positiivisista vaikutuksista Irlannille.³³ Vaikka Haavisto ei muistelmissaan kirjoita O’Ceallaighista, tuo hän esiin median tärkeän roolin unionista käydyssä keskustelussa.³⁴ Virkkunen on myös päätellyt suurlähettilään yhteydenpitohalukkuuden liittyneen nimenomaan Suomen jäsenyyssprosessiin.³⁵

Kuvaavaa on, että vaikka vastaava päätoimittaja oli pitkän uransa aikana tottunut diplomaatteihin, hän piti Irlannin O’Ceallaighia tuon ajan Helsingin diplomaattikunnan kirkkaimpana tähtenä. Virkkunen on samoin todennut vaihtaneensa Irlannin suurlähettilään kanssa ajatuksia Pohjois-Irlannin rauhanprosessista.³⁶ Koska Irlanti oli konfliktin osapuoli, oli maan suurlähettiläs yksi pääkaupungin parhaista keskustelukumppaneista aiheeseen liittyen.

O’Ceallaighin asiantuntemusta lisäsi, että hän oli 1980-luvun alkupuolella kiertänyt Pohjois-Irlantia matkalaukkudiplomaattina. Tämän jälkeen hänet oli nimitetty alueen levottomuuksiin keskittyneeseen irlantilaisten ja brittien yhteiseen *Anglo-Irish Secretariatiin*, joka sijaitsi vähän Belfastin ulkopuolella.³⁷

30 Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025; Janne Virkkusen sähköpostiviesti 2.9.2025.

31 Keijo K. Kulhan puhelinhaastattelu 16.3.2018; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025; Mainio 2018, 327–335; 368–374, 384–400; Pohjonen 2018, 122; Rislakki 2018, 215–219.

32 Suomen alustavat EY-keskustelut alkanevat syksyllä-uutinen HS 11.7.1992, B5; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025; Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025.

33 Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025.

34 Haaviston mukaan Esko Ahon hallitus oli toukokuussa 1994 alkanut iltapäivälehtien kirjoittelun, liittymisneuvotteluja koskevien vuotojen ja opposition paineessa natista liitoksissaan. Haavisto 2022, 180.

35 Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025.

36 Virkkunen 2013, 189, 270; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025.

37 O’Ceallaigh 2019, 84–93.

1980-luvun lopulla tie vei Yhdysvaltoihin, missä hän taivutteli suurta irlantilaisdiasporaa luopumaan katolisten puolisolitaallisten joukkojen tukemisesta ja siirtymään kriisin poliittisen ratkaisemisen taakse. Suurlähettiläs pysyi-kin työnsä ja vuosien varrella syntyneiden verkostojensa avulla hyvin perillä 1990-luvun rauhanponnistelujen käänteistä.³⁸

Kun HS kirjoitti levottomuuksista, sillä oli O’Ceallaighilta saatua arvokasta tietoa, mutta lisäksi pääkirjoitustoimituksessa meritoituneita kirjoittajia. Näiden toimittajien harvalukaiseen joukkoon kuului peräti kolme entistä ulkomaankirjeenvaihtajaa. Erkki Pennanen oli HS:n entinen Wienin ja Moskovan kirjeenvaihtaja.³⁹ Valtiotieteen tohtoriksi vuonna 1995 väitellyt Pentti Sadeniemi taas oli työskennellyt ensin *Uudelle Suomelle* Moskovassa ja myöhemmin HS:lle Bonnissa. Olli Kivinen puolestaan oli ollut HS:n Lontoon-kirjeenvaihtaja 1960-luvun lopulla. Sen lisäksi hän oli toiminut 18 vuoden ajan ulkomaantoimituksen esihenkilönä ennen liittymistään pääkirjoitustoimitukseen vuoden 1993 jälkipuoliskolla.⁴⁰ Pääkirjoitustoimituksen kokouksiin otti pitkään osaa myös kaksi päätoimittajaa, vastaava päätoimittaja Janne Virkkunen sekä 1990-luvun alkupuolelle toimitusta johtanut ja vuonna 1997 eläkkeelle jäänyt Keijo K. Kulha.⁴¹

Virkkunen tahtoi HS:n pääkirjoitusten olevan lehden edustaman mielipideinstituution kannanotto pinnalla oleviin ilmiöihin. Tästä syystä kirjoitukset julkaistiin ilman kirjoittajan nimeä.⁴² Vasta käymällä läpi Merkin arkistomateriaaleja paljastuu, että Pohjois-Irlantia koskevat pääkirjoitukset laati samaan aikaan paljon EU:sta kirjoittanut Kivinen.⁴³ Itse asiassa Pohjois-Irlannista näytti joulukuun 1993 ja toukokuun 1998 välisenä aikana kirjoittaneen toinen pääkirjoitustoimittaja vain, jos Kivinen oli kesälomalla, sairaana tai työmatkalla.⁴⁴ Tuolloin häntä sijaisti todennäköisesti Pentti Sadeniemi.⁴⁵

Vuonna 2014 menehtyneen Kivisen jälkeensä jättämät paperikalenterit läpivalaisevat toimittajan kotimaisia ja ulkomaisia verkostoja ja ovat täynnä tapaamisia eri maiden diplomaattien kanssa.⁴⁶ Kivinen tutustui pääkaupungin

38 Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025; Dáithí O’Ceallaighin sähköpostiviesti 9.8.2025.

39 Väitös: Huonosti perusteltu valta murenee-uutinen HS 22.6.1995, A4; Blåfield 2014, 334; Pohjonen 2018, 38.

40 MA PLA-H-269-4 Db:6b Valokopiot eläkkeelle jääneiden Sanoma Osakeyhtiön työntekijöiden eläkediplomeista; Blåfield 2014, 225, 275, 334.

41 Virkkunen 2013, 95, 144; Pohjonen 2018, 25, 32.

42 Virkkunen 2013, 96; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025; Pohjonen 2018, 36–39; Pohjonen 2024, 196–197.

43 MA PLA-N-543 Db:1 Olli Kivisen pääkirjoitukset HS:ssa 1979–1995; MA PLA-N-543 Db:2 Olli Kivisen pääkirjoitukset HS:ssa 1996–1998.

44 MA PLA-N-543 Ab:3 Olli Kivisen kalentereita 1962–2005; MA PLA-N-543 Db:1 Olli Kivisen pääkirjoitukset HS:ssa 1979–1995; MA PLA-N-543 Db:2 Olli Kivisen pääkirjoitukset HS:ssa 1996–1998.

45 Erkki Pennanen puhelinhaastattelu 31.5.2021; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025.

46 MA PLA-N-543 Ab:3 Olli Kivisen kalentereita 1962–2005.

pienissä piireissä myös Irlannin suurlähettilääseen. Tavatakseen O’Ceallaighin hänen ei tarvinnut mennä kauas: Irlannin Erottajankadun suurlähetystö sijaitsi samassa korttelissa Ludviginkadun toimituksen kanssa ja lähettilään residenssi kävelymatkan päässä Tehtaankadulla, Mikael Agricolan kirkon vieressä.⁴⁷ O’Ceallaighin isännöimät tilaisuudet olivatkin tärkeä kohtaamispaikka tuon ajan EU:sta kiinnostuneille journalisteillem, mutta myös poliitikoille ja diplomaateille.⁴⁸

O’Ceallaigh oli saanut kokemusta lehtimiesten kanssa toimimisesta palvellessaan uransa alkupuolella Irlannin Lontoon suurlähetystön kansainvälisten tiedotusvälineiden mediayhdyshenkilönä.⁴⁹ Ymmärrettävästi hänkään ei voinut estää lehtiä käsittelemästä Irlannin tasavaltaa kriittisessä valossa. HS:n mielestä maa oli kyllä menestynyt EU:n suojissa samalla, kun sen ”vuosisatainen takapajuisuus oli jäänyt taakse”.⁵⁰ Silti irlantilaista yhteiskuntaa kahlitsi sen silmissä konservatiivinen katolinen kirkko. Aktiivisesti naisten oikeuksia puolustaneelle lehdelle oli myrkyä, että abortti ja avioero olivat maassa kiellettyjä samalla, kun kirkonmiehet olivat itse jääneet kiinni aviottomista lapsista ja pedofiiliasta.⁵¹ Eräässä pääkirjoituksessa se totesikin Irlannista, että ”nyky-Eurooppaan ei mahdu rakenne, joka antaa kohtuuttoman maallisen vallan millekään kirkolle”.⁵²

Suomea osaamaton O’Ceallaigh seurasi maan suurimpien sanomalehtien Irlanti-kirjoittelua lähetystön sihteerin tekemien käännosten avulla.⁵³ Siksi hän tiesi niin kotimaansa saamista kehuista kuin haukuista. Kysyttäessä katolisen kirkon asemaa koskevasta kirjoittelusta, suurlähettiläs toteaa, ettei muista keskustelleensa Kivisen kanssa aiheesta, mutta pitää sitä mahdollisena. Hän myös arvioi monen irlantilaisen tuohon aikaan toivoneen muutosta avioeron, abortin ja samaa sukupuolta olevien avioliiton kaltaisissa kysymyksissä ja olleensa itsekin liberaalilla kannalla.⁵⁴

Kun Irlannissa vuonna 1995 äänestettiin avioeron sallimisen puolesta, lehti tiesi omistaa aiheelle oman pääkirjoituksen. Samalla toimitus totesi, että vaikka Euroopan maista Irlannissa ja Puolassa katolilaisuus ja kansallismielisyys kulkivat käsi kädessä, unionin jäsenyys oli viime vuosina avannut Irlannista ikkunoita ulkomaille. Yhteiskunnan suunta oli kirjoituksessa selvä: se oli kohti

47 Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025; Irlannin Helsingin lähetystön lähettämä sähköposti 18.8.2025.

48 Esimerkiksi 1990-luvun puolivälissä eduskunnan ulkoasianvaliokunnan jäsenenä toiminut SDP-poliitikko Erkki Tuomioja on kertonut tavanneensa suurlähettiläs O’Ceallaighia EU-keskustelujen puitteissa Irlannin suurlähetystössä. Tuomioja 2016, 184; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025; Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025; Eduskunta 2025.

49 Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025.

50 Irlannin saarella oma rauhanosinko HS 22.10.1994.

51 Pohjonen 2018, 75, 94–96.

52 Uskonkiihkon laantuminen lupaa hyvää Irlannissa HS 12.12.1994.

53 Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025.

54 Dáithí O’Ceallaighin sähköpostiviesti 9.8.2025.

”maallistumista ja modernisointia”.⁵⁵ Tästä oli HS:n mielestä kiittäminen osin Euroopan unionia.

Pääkirjoitustoimituksen tarttuminen Irlannin tasa-arvotilanteeseen oli osa laajempaa EU:sta käytyä keskustelua. 1990-luvulla yksi Euroopan yhdentymisen keskeisistä kysymyksistä oli, missä määrin väestöltään katolilaisemmistöinen unioni ulottaisi valtaansa jäsenmaiden sisäisiin asioihin.⁵⁶ Pääkirjoitustoimitus oli valinnut asiassa Suomen valtiojohdon linjan: se toisteli, ettei sukupuolten tasa-arvossa edelläkävijöinä olevien suomalaisten tarvinnut pelätä yhdenvertaisuuden murenevan unionijäsenyyden myötä.⁵⁷

HS:n kielteisistä suhtautumista katolisuuteen ja katoliseen kirkkoon selittää osaltaan pääkirjoitustoimituksen kirkkoa ja sen opetusta kohtaan tuntema henkinen etäisyys. 1990-luvun pääkirjoituksissa Suomi oli kyllä monikulttuuristuva, mutta edelleen uskonnollisesti korostuneen luterilainen.⁵⁸ Katolisuus nähtiin kirjoituksissa maan rajojen ulkopuolisena ilmiönä ja kasvavan kielteisessä valossa, vaikka paavi Johannes Paavali II oli vierailut Suomessa vain muutamaa vuotta aiemmin.⁵⁹ Kun 1990-luvun alkupuolella paavilla nähtiin olleen keskeinen rooli Itä-Euroopan vapautumisessa kommunismista, vuosikymmenen edetessä HS toivoi hänen pysyvän kaukana Irlannin saaren ja Kosovon kaltaisista kriisipesäkkeistä.⁶⁰

Toimituksen ohimennen tekemä viittaus paavista vanhoillistavana voimana Pohjois-Irlannin kriisin taustalla kertoi, että HS ei noteerannut, että tämä oli saarnannut tappamisesta luopumista jo vuoden 1979 Irlannin vierailunsa yhteydessä.⁶¹ Rauhanvälittäjän sijaan lehti näki kirkon roolin levottomuuksien päättämisessä nurinkurisena: sen mukaan nimenomaan kirkon vallan vääjäämätön murentuminen Irlannissa johtaisi Pohjois-Irlannin rauhoittumiseen, olihan Rooman pelko ollut vuosisatoja alueen protestanttien ”voimanlähde”.⁶²

HS:n 1990-luvun mittaan katoliseen kirkkoon kohdistama voimakas arvostelu aiheutti vastareaktion. Helsingin luterilainen piispa Eero Huovinen on kertonut katolisen virkaveljensä Paul Verschurenin ottaneen yhteyttä Aatos Erkkoon tuodakseen ilmi kirkkonsa kannan lehden esiin tuomiin ongelmiin.⁶³ Verschuren oli tehnyt tuossa vaiheessa lähes kolme vuosikymmentä kestäneen uran Suomen katolilaisten paimenena ja madaltanut raja-aitoja muihin

55 Irlannissa valittiin nykyaika HS 28.11.1995.

56 Paul 1997, 19–25; Raunio 1997, 113–119; Tiilikainen 2019, 66–69, 72–73.

57 EY-näkömät vaihtelevat HS 12.11.1992: EU ei luhista tasa-arvoa HS 14.5.1994; EU-jäsenyys vaatii täsmäpolitiikkaa HS 31.12.1994; Saari 2017, 95.

58 Taira 2008, 217; Pohjonen 2018, 66–67.

59 Cantell 2007; Pohjonen 2018, 96.

60 Paavin joululahja HS 23.12.1994; Pohjonen 2018, 95–97; Pohjonen 2024, 195.

61 O'Malley 1995, 6–7; Ó Corráin 2021, 463. 481.

62 Uskonkiihkon laantuminen lupaa hyvää Irlannissa HS 12.12.1994.

63 Eero Huovisen haastattelu 15.2.2019.

kirkkokuntiin.⁶⁴ Tästä huolimatta piispan vetoomukset eivät näytä vaikuttaneen lehden pääkirjoituslinjaan, eikä vastaava päätoimittaja Virkkunen ollut edes kuullut niistä, kun Huovinen asiaa häneltä oli tiedustellut.⁶⁵ Tämä ei ole yllätys – pyrkihän Erkkö suojaamaan lehteään ulkopuolelta tulleilta vaikutusyrityksiltä ja kipuili itsekin, ettei kyennyt vaikuttamaan sen linjanvetoihin.⁶⁶

Lukijalle välittynyttä kuvaa katolisuudesta synkisti entisestään se, että Pohjois-Irlannin levottomuudet esitettiin pääkirjoituksissa korostuneesti katolilaisten ja protestanttien eikä tasavaltalaisten ja unionistien välisinä. Kuten HS toi ilmi, kriisin vakavimmassa vaiheessa Pohjois-Irlantia todella halkoivat syvät uskontokuntajakoon perustuvat rajalinjat.⁶⁷ Toistuva katolilaisista ja protestanteista puhuminen piilotti silti alleen esimerkiksi protestanttien uskonnollisen moninaisuuden, koostuihan ryhmä anglikaaneista, presbytereistä ja metodisteista.⁶⁸ Levottomuuksien syntyhistorian lehti taas palautti uskonnon sijaan englantilaisten kolonialismiin.⁶⁹

Kun suomalaiset lokakuussa 1994 äänestivät suuntaa antavassa kansanäänestyksessä maan EU-jäsenyyden puolesta, he liittivät Suomen osaksi Euroopan taloudellista ja poliittista unionia. Tuossa liitossa käytiin kuitenkin kaupan lisäksi myös veristä taistelua oikeudesta kutsua Pohjois-Irlantia kodiksi. Apu kriisiin tuli lopulta valtameren takaa eikä Euroopasta niin kuin HS oli aluksi uumoillut.

Suomen EU-jäsenyys taitekohtana levottomuuksien seuraamisessa

Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 oli vedenjakaja maan historiassa, mutta yhtä lailla HS:n Pohjois-Irlantia koskevassa kirjoittelussa. Kun toimituksessa vielä haaveiltiin unionijäsenyydestä, pääkirjoitukset kytkivät levottomuuksien ratkaisun mantereen läpi laukanneeseen yhdentymiskeskitykseen. EU-jäsenyyden alettua näkökulma muuttui yhteiseurooppalaisen päätöksenteon seuraamiseksi kansallisesta näkökulmasta. Samalla EU liukui pääkirjoituksissa Pohjois-Irlannin tapahtumien sivustaseuraajaksi.⁷⁰

Vaikka Euroopan integraatiosta ei lehden mielestä ollut enää kriisin ratkaisijaksi, levottomuuksia ja unionia käsiteltiin edelleen samassa yhteydessä; nyt niistä kirjoitettiin Ison-Britannian sisäpoliittisen tilanteen valossa.

64 Cantell 2007; Savolainen 2007, 14–15, 39–41, 72.

65 Eero Huovisen haastattelu 15.2.2019.

66 Bläfield 2014, 355–359.

67 Tonge 2002, 98, 101–102, 106–110; Elliott 2009, 23; Cochrane 2021, 67–70.

68 Tonge 2002, 99.

69 Pohjonen 2018, 131; Pohjonen 2021, 70–71.

70 Hyvä yritys Ulsterissa HS 24.2.1995; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025; Pohjonen 2021, 75.

1990-luvun jälkipuoliskolla maan konservatiivipuolue oli ollut vallan kahvassa jo puolitoista vuosikymmentä. HS:n silmissä pääministeri Major joutui vallassa pysyäkseen tasapainoilemaan oman puolueensa EU-kriitikkojen ja Pohjois-Irlannin unionistien vaatimusten kanssa. Tämä taas johti integraation halvaantumiseen ja Irlannin saaren levottomuuksien pitkittymiseen.⁷¹

HS alkoikin seurata, mitä Yhdysvalloissa tehtiin rauhan edistämiseksi. Presidentti Bill Clintonilla oli ollut merkittävä rooli jo tasavaltalaisten aloittamassa aselevossa huhtikuussa 1994, vaikka lehti ei tätä pääkirjoituksissaan maininnut.⁷² Clinton puuttui kriisiin vielä konkreettisemmin vierailemalla marraskuussa 1995 Pohjois-Irlannissa.⁷³ Presidentin kriisin yhteydessä saama pääkirjoitushuomio ei silti ollut vain positiivista, tulkitsihan toimitus Clintonia motivoivan vahvan irlantilaislobbyn liehittely kotimaassa.⁷⁴

Amerikanirlantilaisten painostusryhmän esiin nostaminen viittaa aluksi HS:n ja Irlannin suurlähettilään välisiin taustakeskusteluihin, mutta haastatteluaiaineiston avulla tiedolle löytyy toinen mahdollinen lähde. O’Ceallaighilla oli kyllä vuosien kokemus ryhmän parista Amerikan itärannikolta ja kysyttäessä pitää mahdollisena, että lobbyn käsittely tapahtui hänen myötävaikutuksellaan. Hän kuitenkin toteaa tiedon voineen tulla yhtä lailla Ison-Britannian vuosien 1995–1997 Helsingin suurlähettiläältä David Burnsiltä, jonka tiesi myös tavanneen Kivistä.⁷⁵

Maaliskuussa 1995 Suomeen tullut Burns oli ammattidiplomaatti, joka oli työskennellyt brittihallinnon palveluksessa Yhdysvaltain Bostonissa 1980-luvulla. Merkittävä osa tuota työtä oli hänen vuonna 1999 antaman haastattelun mukaan ollut Pohjois-Irlannin asiat ja niihin liittynyt yhteistyö Bostonin irlantilaisten kanssa.⁷⁶ Suurlähettilään ja pääkirjoitustoimittajan läheisiin väleihin viittaavat sekä miesten toistuvat kahdenkeskiset tapaamiset että lämmimhenkinen eläkkeellejäämishaastattelu, jonka Kivinen teki Burnsien palatessa Englantiin kahden ja puolen vuoden työrupeaman jälkeen.⁷⁷ Lähde irlantilaislobbykysymyksessä oli tästä huolimatta Irlannin suurlähettiläs O’Ceallaigh. Vaikka Kivisen kalentereiden tapaamismerkinnöistä voi päätellä, että tämä keskusteli Pohjois-Irlannista myös Burnsien kanssa, toimittaja

71 Major hoipertelee taas HS 17.3.1994; Syvä pettymys Britanniaan HS 24.3.1994; Hyvä yritys Ulsterissa HS 24.2.1995; Pohjois-Irlannin mellakkayö HS 5.7.1995; Major voitti erän mutta ei koko ottelu HS 6.7.1995; Julma isku rauhan toiveille P-Irlannissa HS 13.2.1996; John Major ei saa puoluettaan ruotuun HS 25.7.1996; Vaalien lähestyminen leimaa Britannian ja EU:n kiistaa HS 14.11.1996; Britannian vaikeudet heiluttavat Eurooppaa HS 10.12.1996; Majorin voitontoiveet hiipuvat HS 1.3.1997; IRA jatkaa murhaamista HS 18.6.1997.

72 Smith 2002, 178–179; Ó Beacháin 2019, 225–226; Cochrane 2021, 134–136, 162–165.

73 Tonge 2002, 165–167; Cochrane 2021, 147–150.

74 Clintonin soolo Irlannissa HS 21.3.1995; Askel kerrallaan Ulsterissa HS 12.5.1995.

75 Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025.

76 Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025.

77 Kaukana takan äärestä-haastattelu HS 14.9.1997; MA PLA-N-543 Ab:3 Olli Kivisen kalentereita 1962–2005.

oli vierailut nimenomaan Irlannin lähetystön tilaisuuksissa vain päiviä ennen kuin irlantilaislobbyä sivunneet pääkirjoitukset julkaistiin: ensin maan kansallispäiväjuhlissa ja sitten yksityisellä lounaalla.⁷⁸

HS:n tapa kirjoittaa saamiensa tietojen pohjalta Yhdysvalloista teki selväksi, että toimitus piti ulkopoliittista opportunistia osana amerikkalaista sisäpolitiikkaa.⁷⁹ Yhdysvallat kaappasi vielä lisää palstatilaa vuoden 1995 lopulla, kun presidentti Clinton asetti Pohjois-Irlannin rauhanneuvotteluiden ruoriin demokraattisenaattori George Mitchellin. Mitchellin, kanadalaisen John de Chastelainin ja Harri Holkerin muodostama kansainvälinen delegaatio pureutui ensin kiistakapulaksi nousseeseen aseistariisuntaan. Kesäkuusta 1996 huhtikuuhun 1998 ryhmä toimi vielä Stormontin linnassa käytyjen lopullisten rauhanneuvottelujen puheenjohtajistona.⁸⁰

Kuva 2. HS arvosti entisen pääministerin Harri Holkerin lupautumista Pohjois-Irlannin rauhanneuvottelijaksi. Kuvalähde: Pilapiirtäjä Terho poliittinen pilapiirros HS 2.12.1995.

Holkerin mukaantulo neuvotteluihin synnytti Pohjois-Irlannin tapahtumille suomalaisen ulottuvuuden. ”Reilu Harri”, joksi Virkkunen muistelmissaan häntä nimittää, oli päättävä, joka tunnettiin toimituksessa hyvin: vastaava päätoimittaja oli tutustunut häneen jo politiikantoinittajavuosinaan ja viettänyt tämän kanssa paljon aikaa.⁸¹ Silmiinpistävää on, että vaikka Holkeri oli vuosien 1987–1991 pääministerikautenaan ollut törmäyskurssilla median

78 MA PLA-N-543 Ab:3 Olli Kivisen kalentereita 1962–2005.

79 Ulkopoliitiikka kuuluu USA:n presidenttipeliin HS 29.7.1995. Bill Clinton noussut epäsuosion aallonpohjasta 5.1.1996; Ohjukset eivät katkaise terrorismin kierrettä HS 22.8.1998.

80 Mulholland 2002, 168–177; Amaral 2019, 78–85.

81 Virkkunen 2013, 183–190.

kanssa ja HS oli kutsunut häntä ”eilisen mieheksi” vain hetkeä aiemmin, rauhanneuvottelujen myötä lehti alkoi kehua Holkeria.⁸² Hänen saamaa arvostusta lisäsivät eittämättä Pohjois-Irlannista tihkuneet tiedot. Irlannin suurlähettiläs oli nimittäin raportoinut Virkkuselle, että ”Holkeri saattoi olla huono pääministeri, mutta erittäin hyvä kuuntelija”, viitatessaan hänen rooliinsa rauhan rakentamisessa.⁸³

HS:n lähdeverkostot heijastuivat kiistatta siihen, miten lehti levottomuuksista kirjoitti. Tätä tiedonhankintatapaa hyödynnettiin yhtä lailla muiden ajankohtaisten aiheiden seuraamisessa. Kun toimitus oli aiemmin rinnastanut toisiinsa Pohjois-Irlannin rauhanprosessin ja Euroopan integraatioon, 1990-luvun jälkipuoliskolla se niputti yhteen Euroopan kirkkojen oppikeskustelut ja mantereen yhdentymiskehityksen. Tämä kristalloitui lehden kirjoittaessa Britteinsaarten anglikaanien sekä Pohjoismaiden ja Baltian luterilaisten kirkkojen välisestä *Porvoon julistuksesta*. Vaikka pääkirjoitustoimitus ei noteerannut aihetta vuonna 1992, kun julkilausumasta oli neuvoteltu, vuonna 1995 se tulkitsi asiakirjan osoitukseksi ”kirkkojen halusta olla mukana eurooppalaisessa yhdentymiskehityksessä, vaikka julistus ei mitenkään liity Euroopan unionin asiakirjoihin.”⁸⁴

HS:n toistuvat luterilaisen kirkon ekumeniapyrkimyksiä koskevat pääkirjoitukset kertovat, ettei aihe ollut sille yhdentekevä. Teeman nousemisessa agendalle oli sormensa pelissä Helsingin piispa Eero Huovisella. Huovinen oli sekä aktiivinen kirkkojen välisissä neuvotteluissa että kuului päätoimittaja Virkkusen kulissien takaisiin keskustelukumppaneihin. Miehet olivat tutustuneet ja ystävystyneet Virkkusen aloittaessa vastaavana päätoimittajana vuoden 1991 alussa ja Huovisen saadessa piispanvihkimyksen myöhemmin samana vuonna. Pääkaupunkiseudun piispana toimiessaan Huoviselle oli tärkeää antaa erityistä huomiota hiippakuntansa vaikutusvaltaisimmalle sanomalehdelle.⁸⁵

Arkistomateriaali paljastaa, että vaikka Virkkunen oli kautensa alkupuolella kirjoittanut kirkon ja valtion eroa vaatineita pääkirjoituksia, kirkkojen välisiä keskusteluja koskevat kirjoitukset laati Olli Kivinen.⁸⁶ Tätä työtä helpotti, että Kivinen kuului kirkolliskokouksen asettamaan Kirkon ulkoasiain neuvostoon vuosina 1992–1999. Neuvoston jäsenenä hänellä oli pääsy oppineuvotteluita koskevaan tietoon, olihan elimen tehtävä kirkon ulkosuhteisiin liittyvien

82 Eilisen miehet aloilleen HS 25.3.1994; Lehtilä 2001, 184–186, 190–196.

83 Virkkunen ei itse ollut Holkeriin yhteydessä neuvottelujen aikana. Virkkunen 2013, 189; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025.

84 Ekumenia etenee HS 15.5.1995; Pohjonen 2018, 97.

85 Janne Virkkusen puhelinhaastattelu 9.3.2018; Eero Huovisen haastattelu 15.2.2019; Pohjonen 2018, 29–30.

86 MA PLA-N-543 Db:1 Olli Kivisen pääkirjoitukset HS:ssa 1979–1995; MA PLA-N-543 Db:2 Olli Kivisen pääkirjoitukset HS:ssa 1996–1998; Pohjonen 2018, 53.

asioiden valmistelu ja hoitaminen.⁸⁷ Huovinen kertoo myös keskustelleensa Kivisen kanssa ekumeniasta ja toimittajan kyselleen häneltä taustatietoja tekeillä oleviin pääkirjoituksiin.⁸⁸

Suomen luterilaisen kirkon ja sen neuvottelukumppanien yhteisiä julkilausumia kommentoineet pääkirjoitukset sisälsivät lähes aina saman viestin. Lehden mielestä vuosisatoja vanhat oppiriidat olivat aikalaisnäkökulmasta katsottuna kaukaisia ja ekumeeninen lähentyminen siten ”kädenojennus nykyajalle”.⁸⁹ Kun kotimaan valtakirkon edistämää rauhanomaista lähentymistä taas vertasi Pohjois-Irlannin tilanteeseen, jälkimmäinen ei erottunut edukseen. Maiden uskonnollista ja yhteiskunnallista erilaisuutta alleviivasi HS:n luonnehdinta, jonka mukaan pohjoisirlantilaiselle ”jokainen päivä, jolloin ilman ainaista pelkoa voi mennä kauppaan tai kirkkoon tai päästää lapsensa kadulle leikkimään oli kuin taivaan lahja.”⁹⁰ Hetkellinen uskonrauha oli siellä poikkeus, ei sääntö.

Pohjois-Irlannin katolilaisten ja protestanttien keskinäiset välit säilyivät 1990-luvun jälkipuoliskon pääkirjoituksissa kylmän etäisinä. Lehden oma suhtautuminen levottomuuksien osapuoliin taas muuttui vähitellen vuosikymmenen edetessä. Kun vielä välittömästi Downing Streetin julistuksen jälkeen pääkirjoitustoimitus oli kiitellyt Lontoon ja Dublinin hallitusten työtä, IRA:n aseidenluovutuksesta syntynyt ”hedelmätön arvovaltakiista” sai sen kallistumaan Irlannin neuvotteluvaatimusten kannalle.⁹¹ Tilanteen teki vaikeaksi Britannian hallituksen vaatimus, joka esti tasavaltalaisarmeijaa osallistumasta rauhanneuvotteluihin ennen kuin se oli riisunut aseensa. Irlanti ja HS taas olivat valmiita joustamaan, jotta prosessin tärkein osapuoli saataisiin mukaan.⁹² Toimituksen silmissä kysymys aseidenluovutuksesta oli muutenkin ”jossakin määrin teoreettinen”, koska aseita ja räjähteitä oli helppo hankkia lisää neuvotteluiden alettua.⁹³

Heinäkuussa 1995 Pohjois-Irlannissa alkaneet mellakat saivat lehden pitämään Lontoon vaatimusta aseiden luovutuksesta kohtuuttomana.⁹⁴ Taustalla

87 Kivinen kuului Kirkon ulkoasiain neuvoston vuosinaan myös Eero Huovisen johtamaan ulkoasiain työjaostoon ja tapasi piispaa näissä merkeissä muutaman kerran vuodessa. Tiedot Kivisen vastuutehtävistä on ensin kertonut Eero Huovinen. Tietojen tarkistamisessa on auttanut Kirkkohallituksen arkistonhoitaja Johanna Mela. KKH KUO Ca 12-Ca 17 Kirkon ulkomaanasiain neuvoston pöytäkirja liitteineen; KKH KUO Cb 8-Cb 10 Kirkon ulkoasiain jaoston pöytäkirjat liitteineen / Työjaoston pöytäkirjat liitteineen; Heino et al. 1997, 179; Eero Huovisen haastattelu 15.2.2019; Antila 2017, 232.

88 Eero Huovisen haastattelu 15.2.2019.

89 Askel nykyaikaan HS 21.9.1997; Kädenojennus nykyajalle HS 9.5.1998; Ekumenian pieni suuri voitto HS 4.11.1999.

90 Kaivattu tulitauko HS 22.7.1997.

91 Julma isku rauhan toiveille P-Irlannissa HS 13.2.1996.

92 Paikalla polkemista Ulsterissa HS 14.6.1996; Ó Beacháin 2019, 230–231, 235.

93 Edistys on tarpeen Ulsterissa HS 21.7.1995.

94 Ulsterin rauhaa ei saa vaarantaa HS 14.9.1995; Vaikea työ Ulsterissa HS 2.12.1995; Julma isku rauhan toiveille P-Irlannissa HS 13.2.1996.

oli huoli siitä, että vaikka puolisolitaalliset joukot eivät sillä hetkellä osallistuneet väkivaltaan, syöksyisi Irlannin saaren pohjoisosa uuteen koston kierteseen, ellei rauhanneuvotteluissa edistyttyäisi. IRA:n Lontooseen helmikuussa 1996 kohdistama pommi-isku päättikin puolitoista vuotta kestäneen ja pohjoisirlantilaisilla mittareilla mitattuna verrattain rauhallisen kauden.⁹⁵

Helpoin tapa selittää pääkirjoituksissa tapahtunut muutos olisi esittää se Irlannin suurlähetystön onnistuneena informaatiovaikuttamisena. HS:lla oli kuitenkin toimivat yhteydet myös Helsingin Ison-Britannian suurlähetystöön ja vielä yhteistyösopimus lontoolaiseen, pitkään konservatiivipuolueeseen kallellaan olleeseen *The Timesiin*.⁹⁶ Kaiken kukkuraksi pääomistaja Erkolle myönnettiin rauhanneuvottelujen aikana vuonna 1997 korkea-arvoinen Brittiläisen imperiumin ritarikomentajan arvonimi, mitä tuskin olisi tehty, jos hänen omistamaansa lehteä olisi pidetty brittivastaisena.⁹⁷ Irlannin ja Britannian rauhanpyrkimykset eivät lisäksi olleet vastakkaisia, vaikka vaaleilla valitut johtajat kompastelivatkin yhteistyössään.

Kun levottomuuksien aikaisia pääkirjoituksia lukee HS:n historian näkökulmasta, kriisiä koskenut kirjoittelu asettuu hyvin yksin nuorsuomalaisen arvojen kanssa. Eurooppalaisuus, sukupuolten tasa-arvo ja siitä johdettu oikeus aborttiin, uskonnon vaikutuksen rajaaminen yksityiseen elämään ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaatimus olivat kaikki teemoja, joita Janne Virkkunen päätoimittajakaudellaan vaali.⁹⁸ Pääkirjoitustoimituksen selkärangareaktio vaikutti myös 1990-luvun kriisien kohdalla olevan kaltoinkohdeltujen puolustaminen, joita kolonialismin alla kärsineet irlantilaiset olivat.⁹⁹ Terrorismia lehti ei siitä huolimatta hyväksynyt missään muodossa.

Selkein syy Britannian neuvotteluaseman kritisoinnille oli kuitenkin umpisolmu, jonka Majorin joustamattomuus aseidenluovutuskysymyksessä aiheutti. Pääministerin kritiikki oli kasvanut pääkirjoitussivulla samassa tahdissa sisäpoliittisten ja seurannaisvaikutuksena syntyneiden Euroopan integraatio-ongelmien kanssa. Parlamentarismia kannattanut lehti ei malttanutkaan odottaa, että maa saisi vahvan enemmistöhallituksen, joka alkaisi toden

95 Julma isku rauhan toiveille P-Irlannissa HS 13.2.1996.

96 Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025; Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025.

97 Karén 2018, 112.

98 Janne Virkkusen puhelinhaastattelu 9.3.2018; Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025; Pohjonen 2018, 75, 94–96.

99 Pohjonen 2018, 147–149; Pohjonen 2021, 64–65; Pohjonen 2024, 196–197.

teolla ajaa rauhaa Pohjois-Irlantiin.¹⁰⁰ Tony Blairin johtaman työväenpuolueen murskavoitto vuoden 1997 toukokuussa oli HS:lle vastaus näihin toiveisiin.¹⁰¹

Vaikka HS oli vuosia kestäneen rauhanprosessin aikana todistanut montaa karille ajoa, Blairin pääministerikaudella tilanne muuttui. Lehti kertoi heinäkuussa 1997 julkaistussa pääkirjoituksessaan tasavaltalaisarmeijan aloittamasta uudesta tulitauosta ja aseidenriisuntakysymyksessä saavutetusta kompromissista.¹⁰² Kun Skotlanti oli uuden pääministerin lupauksen mukaisesti saanut äänestää laajemman itsehallinnon puolesta, toimitus tiesi kertoa sekä Britannian että Pohjois-Irlannin tilanteen muuttuneen perusteellisesti: vaikka unionistit yhä taistelivat kynsin ja hampain syvemmän valtioyhteyden puolesta, hallitus halusi nyt päinvastoin siirtää valtaa pois Lontoosta.¹⁰³

Siitä huolimatta, että ääriliikkeiden väkivalta ja sen uhka sävyttivät Pohjois-Irlannin rauhanneuvotteluja, "Lontoon ja Dublinin hallitusten sekä kolmen puheenjohtajan luoma liike-energia" johti lopulta rauhansopimukseen.¹⁰⁴ Neuvottelutulos vahvistettiin vielä toukokuussa 1998 sekä Irlannissa että Pohjois-Irlannissa pidetyissä kansanäänestyksissä. HS kuvasi tilannetta historialliseksi, äänestiväthän irlantilaiset ensimmäisen kerran 80 vuoteen yhteisissä vaaleissa. Samalla lehti toivoi, että "poliisiyhteiskunnallinen taistelu siirtyy kansanedustuslaitokseen, pois Pohjois-Irlannin kaupunkien ja kylien kaduilta."¹⁰⁵

Vaikka HS toivoi rauhansopimuksen tuovan Irlannin saaren asukkaille mahdollisuuden päästä eroon "terrorin taakasta" ja nauttia "uskontorajat ylittävän yhteistyön eduista", toimitus näki äänestystuloksessa vaaroja. Kun Irlannin tasavallan puolella äänestäjät olivat epävirallisten tulosten perusteella antaneet sopimukselle 95 prosentin tuen ja Pohjois-Irlannissakin kaikista äänioikeutetuista sitä oli kannattanut melkein kolme neljäsosaa, protestantit olivat räikeä poikkeus. Heidän keskuudessaan äänet jakautuivat lähes tasan puolesta ja vastaan. Äänestystuloksen valossa näyttikin mahdolliselta, ettei

100 Clintonin soolo Irlannissa HS 21.3.1995; Askel kerrallaan Ulsterissa HS 12.5.1995; Pohjois-Irlannin mellakkayö HS 5.7.1995; Major voitti erän mutta ei koko ottelua HS 6.7.1995; Edistys on tarpeen Ulsterissa HS 21.7.1995; Ulsterin rauhaa ei saa vaarantaa HS 14.9.1995; Vaikea työ Ulsterissa HS 2.12.1995; Vaarojen tie jatkuu Ulsterissa HS 29.1.1996; Julma isku rauhan toiveille P-Irlannissa HS 13.2.1996; Paikalla polkemista Ulsterissa HS 14.6.1996; Pohjois-Irlanti lipeää takaisin väkivaltaan HS 16.7.1996; John Major ei saa puoluettaan ruotuun HS 25.7.1996; Vaalien lähestyminen leimaa Britannian ja EU:n kiistaa HS 14.11.1996; Britannian vaikeudet heiluttavat Eurooppaa HS 10.12.1996; Majorin voitontoiveet hiipuvat HS 1.3.1997; Ulster riivaa vaalitaistelua HS 8.4.1997; IRA jatkaa murhaamista HS 18.6.1997.

101 IRA jatkaa murhaamista HS 18.6.1997; Ulsterin marssi- ja tappelusesonki HS 9.7.1997; Kaivattu tulitauko HS 22.7.1997; Riemuvoitto Skotlannin itsehallinnon kannattajille HS 13.9.1997; Asiaan Pohjois-Irlannissa HS 26.9.1997; Pohjois-Irlannissa alkaa tulla kiire HS 13.1.1998.

102 Kaivattu tulitauko HS 22.7.1997.

103 Riemuvoitto Skotlannin itsehallinnon kannattajille HS 13.9.1997.

104 Pohjois-Irlanti lähempänä rauhaa kuin koskaan HS 7.4.1998.

105 Irlannin saari äänesti tulevaisuuden puolesta HS 24.5.1998.

pitkään neuvoteltu rauhansopimus toisikaan lopullista rauhaa Pohjois-Irlantiin.¹⁰⁶ Omaghin kaupungissa, alueen länsiosassa, räjähtikin kolme kuukautta myöhemmin vielä yksi puolisolitaallisten asettama pommii. Kuolonuhreissa mitattuna kriisin tuhoisin isku ei kuitenkaan onnistunut hautaamaan alleen rauhansopimusta. Päinvastoin se vakuutti neuvotteluiden osapuolet, ettei paluuta vanhaan verenvuodatukseen enää ollut.¹⁰⁷

Johtopäätökset

Tämän artikkelin tehtävä oli selvittää, miten HS käsitteli pääkirjoituksissaan vuosien 1993–1998 Pohjois-Irlannin levottomuuksia ja niiden rauhanprosessia. Samalla tutkin, miten lehti näki kristinuskon eri haarojen roolin osana kriisiä, niiden ratkaisua ja alueen väestöryhmien välejä. Analysoin pääkirjoitusten Irlannin saaren tapahtumille antamaa huomiota historialliskvalitatiivisen sisällönanalyysin keinoin ja käynnissä olleen Euroopan integraatiokehityksen valossa. Päälähteitäni olivat joulukuussa 1993 annetun Downing Streetin julistuksen ja toukokuussa 1998 Pohjois-Irlannin rauhansopimukselta järjestetyn kansanäänestyksen väliset pääkirjoitukset. Lisäksi hyödynsin henkilöhaastatteluja ja Median museo ja arkisto Merkistä löytyvää HS:n pääkirjoitustoimitusta koskevaa arkistoaineistoa.

Tutkimuksen kannalta rauhanprosessi ajoittui kiinnostavaan murroskauteen: HS käytti 1990-luvulla Suomen mittakaavassa ainutlaatuista mielipidevaltaa ja hyödynsi sitä taatakseen maan liittymisen EU:hun. Sen kulissien takaiset verkostot taas antoivat sille ensikäden tietoa yhteiskunnan ja ulkomaiden tapahtumista. HS oli myös palkannut pääkirjoitustoimitukseensa kokeneita toimittajia, jotka muuttivat saadut tiedot lehden linjan paalutta-neiksi pääkirjoituksiksi.

Irlannin suurlähetystön avaaminen Helsinkiin vuonna 1993 ja sitä seurannut kehityskulku, ovat avainasemassa nyt tutkittujen pääkirjoitusten ymmärtämisessä. Kuten vastaava päätoimittaja Janne Virkkunen on muistelmissaan kertonut, hänen ja Irlannin ensimmäisen suurlähettilään Dáithí O’Ceallaighin välille syntyi hyvä ja toimiva keskusteluyhteys. Tämä tutkimus kuitenkin paljasti, että entinen ulkomaantoimituksen esihenkilö Olli Kivinen oppi niin ikään tuntemaan lähettilään hyvin. Kokenut diplomaatti oli Kiviselle tärkeä tietolähde hänen laatiessaan valtaosan Pohjois-Irlantia koskevista pääkirjoituksista. Kahdenkeskeisistä keskusteluista saadut tiedot vaikuttivat myös suoraan pääkirjoitusten levottomuuksista ja rauhanneuvotteluista antamaan kuvaan.

106 Irlannin saari äänesti tulevaisuuden puolesta HS 24.5.1998.

107 Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025; Cochrane 2021, 203–206.

Irlannin lähetystön ja HS:n toimituksen yhteydenpito hyödytti molempia osapuolia: suurlähettiläs O'Ceallaighin kannalta se oli erityisen tärkeää, koska hän kykeni välittämään uudesta EU-hakija- ja jäsenmaasta saamiaan tietoja kotiin Dubliniin. Tutkimuksen näkökulmasta kiinnostava on myös suurlähettilään esittämä väite ulkoministeri Heikki Haaviston antamasta tuesta O'Ceallaighin sanomalehtitoimituksiin verkostoitumiselle. Jos se pitää paikkansa, Suomen hallitus auttoi ulkomaista diplomaattia vaikuttamaan kotimaan tiedotusvälineisiin ja kansalaismielipiteeseen yhdellä lähihistorian tärkeimmistä hetkistä. HS:ssa julkaistiinkin O'Ceallaighin myötävaikutuksella Irlannin unionitaivalta käsitellyt pääkirjoitus, mutta vasta EU-kansanäänestyksen jälkeen.

HS:n kirjoittaessa Pohjois-Irlannista Suomen EU-jäsenyys muodosti olennaisen vedenjakajan. Ennen vuotta 1995 julkaistuissa pääkirjoituksissa vihreän saaren levottomuuksien ratkaisu oli sidottu maallistumisen ohella Euroopan integraatiokehitykseen. Kun Suomi liittyi Euroopan unioniin, lehti alkoi seurata EU-politiikkaa jäsenmaan näkökulmasta ja toiveet mantereen yhdentymiskehityksestä avaimena rauhaan kaikkosivat. Samalla Yhdysvallat nousi levottomuuksien keskiöön puolisolitaallisten joukkojen ja Lontoon ja Dublinin hallitusten rinnalle.

Presidentti Bill Clinton valitsi vuoden 1995 lopulla rauhanprosessin ohjaksiin senaattori George Mitchellin. Kriisi sai vain hetkeä myöhemmin myös suomalaisen ulottuvuuden, kun neuvottelutroikkaan nimettiin maan entinen pääministeri Harri Holkeri. Vaikka Holkeri oli aiemmin ollut kotimaisen median hampaissa, Pohjois-Irlantia käsittelevissä pääkirjoituksissa häneen suhtauduttiin kunnioittavasti. Tähän vaikuttivat rauhanneuvotteluista hyvin perillä olleen O'Ceallaighin Holkerin suoriutumisesta antamat tiedot.

HS:n pääkirjoitusten analysoiminen paljastaa, että lehti myöteäli 1990-luvun jälkipuoliskolla Irlannin tasavallan rauhanneuvotteluissa esillä pitämiä kantoja. Kun Iso-Britannia vaati tasavaltalaiselta IRA:lta aseiden luovuttamista ennakkoehtona neuvottelukutsulle, irlantilaiset ja HS olivat valmiita joustamaan saadakseen konfliktin tärkeimmän osapuolen mukaan keskusteluihin. Irlannin näkökulman painottamiselle ei silti löydy yhtä yksiselitteistä syytä. Toimituksesta pidettiin nimittäin samaan aikaan yhteyttä sekä Irlannin että Britannian Helsingin suurlähetystöihin ja lehdellä oli myös yhteistyösopimus englantilaisen *The Timesin* kanssa. Pääkirjoitustoimitus näyttää kuitenkin kallistuneen Irlannin kannalle seurattuaan aikansa brittikonservatiivi John Majorin pääministerivuosien sisäpolitiikkaa sekä sen EU-integraatiolle ja Pohjois-Irlannin rauhanrakentamiselle aiheuttamia haasteita.

HS jäljitti Pohjois-Irlannin levottomuuksien alkusyn brittiläiseen kolonialismiin ja irlantilaisten riistoon, mikä sopi sen vähemmistöjä ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta puolustaneeseen pääkirjoituslinjaan. Tämän linjan pohjavire oli tutkittuina vuosina voimakkaan nuorsuomalainen, mikä näkyi Eurooppa-myönteisyydessä, sukupuolten tasa-arvon kannattamisessa ja

tavassa kritisoida katolisen kirkon korostunutta roolia Irlannin yhteiskunnallisessa elämässä. Tasa-arvokysymysten esillä pitäminen liittyi lisäksi keskusteluun siitä, minkä roolin katolilaisenemmistöinen EU ottaisi jäsenvaltioiden sisäisissä asioissa. Irlanti kävi lehden mielestä hyvästä esimerkistä Euroopan yhdentymiskehityksen maallistavasta vaikutuksesta. Yhteiskunnan maallistuminen tasoitti puolestaan tietä rauhaan Pohjois-Irlannissa, olihan Rooman pelko ollut protestanteille tärkeä syy jatkaa taistelua.

Samaan aikaan kun Pohjois-Irlannissa onnuttiin kohti rauhaa, pääkirjoitustoimitus seurasi, mitä Suomen luterilaisen kirkon ulkosuhteissa tapahtui. Tätä työtä helpotti Helsingin piispa Eero Huovisen halu pitää yhteyttä HS:n toimitukseen sekä Olli Kivisen kuuluminen luterilaisen kirkon ulkoasiain neuvostoon vuosina 1992–1999. Kirkkojen väliset oppineuvottelut olivat lehden mielestä osa Euroopan yhdentymiskehitystä ja HS piti liikehdintää tervetulleena. Suomen ja Pohjois-Irlannin uskonnolliset olot olivat pääkirjoitusten perusteella kuitenkin kaukana toisistaan. Kun kotimaassa valtakirkko neuvoteli vanhoiksi kaunoiksi miellettyistä opillisista kysymyksistä, jälkimmäisessä uskontoryhmät kävivät veristä terroristisotaa.

Pohjois-Irlannin kriisikattilassa kirkkojen väliset raja-aidat pysyivät siten rauhansopimuksen hyväksymiseen asti edelleen korkeina. Kun paavi Johannes Paavali II oli nähty 1990-luvun alkupuolella avainasemassa kommunismin kaatamisessa, Irlannin saaren rauhanvälittäjäksi häntä ei haluttu. Samoin lehti jätti mainitsematta katolisen kirkon vaatimukset väkivallasta luopumisesta ja esitti kirkon yksinomaan kielteisessä valossa. HS:n kirkkoon vuosikymmenen mittaan kohdistama jyrkkä kritiikki sai Helsingin katolisen piispan Paul Verschurenin lopulta pyytämään audienssia tavata lehden pääomistaja Aatos Erkkö.

Tämä tutkimus osoittaa, että HS hyödynsi aktiivisesti kulissien takaisia verkostojaan pääkirjoituksia laatiessaan. Tiiviin yhteydenpidon ja pääkirjoitustoimittajien ammattitaidon avulla lehti osasi analysoida käynnissä olevaa Pohjois-Irlannin kriisiä seikkaperäisesti. Samaan aikaan kirjoitukset kuitenkin loivat stereotyyppisen kuvan kriisin pohjoisirlantilaisista osapuolista ja heidän edustamastaan uskonnollisuudesta. Kriisin kuvaukset sisälsivät samalla viittauksia lehden nuorsuomalaiseen aatemaailmaan ja myös aika, jolloin pääkirjoitukset laadittiin, jätti kirjoituksiin jälkensä.

Tutkimukseni auttaa ymmärtämään HS:n merkitystä osana 1990-luvun suomalaista yhteiskuntaa. Toisekseen se antaa lisätietoa ei vain lehdestä ja sen tavasta kuvata Pohjois-Irlannin levottomuuksia vaan myös Suomen matkasta Euroopan ytimeen. On selvää, että HS:n pääkirjoitustoimituksen ja sen tietolähteiden välinen yhteydenpito oli vastavuoroista ja molempia osapuolia hyödyttävää. Aika ajoin tämä kulissien takana tapahtunut kanssakäyminen johti lisäksi PR-voittoon, kun lehti julkaisi tietolähteelle myönteisen pääkirjoituksen. Vaikka 1990-luvun valtalehteä ei voinut painostaa, sen pääkirjoituslinjaan pystyi vaikuttamaan pehmeitä keinoja käyttämällä.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Painamattomat lähteet

Kirkkohallitus	KKH
Kirkon ulkoasiain osasto	KUO
Kirkon ulkomaanasiain neuvoston pöytäkirja liitteineen	Ca 12-Ca 17
Kirkon ulkoasiain jaoston pöytäkirjat liitteineen /	Cb 8-Cb 10
Työjaoston pöytäkirjat liitteineen	
Median museo ja arkisto Merkki, Helsinki	MA
Olli Kivisen arkisto	PLA-N-543
Pääkirjoitukset Helsingin Sanomissa 1979–1995	Db:1
Pääkirjoitukset Helsingin Sanomissa 1996–1998	Db:2
Olli Kivisen kalentereita 1962–2005	Ab:3
Sanoma Osakeyhtiö - II arkisto	PLA-H-269-4
Valokopiot eläkkeelle jääneiden Sanoma Osakeyhtiön	Db:6b
työntekijöiden eläkediplomeista	

Painetut lähteet

Haavisto, Heikki

2022 Talonpojan muistelmat. Sähkökirjalaitos. Toim. Terho Puustinen.
Helsinki: Otava.

Heino, Harri et al.

1997 Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1992–1995.
Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Holkeri, Harri

1999 Pohjois-Irlannin kysymys. – Uskonnot maailmanpolitiikassa.
Toim. Heikki Palva & Juha Pentikäinen. Porvoo: WSOY.

Karén, Lauri

2018 Aatos Erkko. Yksityinen valtiomies. Helsinki: Otava.

O’Ceallaigh, Dáithí

1999 Vaikutelmia Suomesta. Suomentanut Lea Karvonen. – Irlantia
etsimässä. Helsinki: Tammi.

2019 Some Thoughts on the ‘Travellers’ and on Maryfield. – Brokering the
Good Friday Agreement: The Untold Story. Ed. Mary E. Daly.
Dublin: Royal Irish Academy.

Rislakki, Jukka

2018 Mullistusten mies. Elämää ja kohtaloita historian aallokoissa.
Helsinki: Otava.

Tuomioja, Erkki

2016 Luulin olevani aika piruileva. Poliittiset päiväkirjat.
Toim. Veli-Pekka Leppänen. Helsinki: Tammi.

Virkkunen, Janne

2013 Päivälehdän mies. Helsinki: WSOY

Sanoma- ja aikakauslähteet

HS Helsingin Sanomat 1992-1999

Internet-lähteet

Eduskunta

2025 Päättyneet jäsenyydet ja eduskuntatehtävät. – Erkki Tuomioja.
Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/fi/kansanedustajat/sivut/357.aspx>. Katsottu 26.3.2025.

NISRA

2023 2023 Mid-year Population Estimates for Northern Ireland. NISRA
Statistical Bulletin. Northern Ireland Statistics and Research Agency.
https://www.nisra.gov.uk/system/files/statistics/MYE23-bulletin_1.pdf. Katsottu 25.2.2025.

Haastattelut

Tekijän hallussa

Helsingin piispa Eero Huovisen haastattelu 15.2.2019.

Päätoimittaja Keijo K. Kulhan puhelinhaastattelu 16.3.2018.

Irlannin suurlähettiläs Dáithí O’Ceallaighin videohaastattelu 14.4.2025.

Irlannin suurlähettiläs Dáithí O’Ceallaighin sähköpostiviesti 9.8.2025.

Irlannin Helsingin lähetystön lähettämä sähköposti 18.8.2025.

Pääkirjoitustoimittaja Erkki Pennasen puhelinhaastattelu 31.5.2021.

Vastaava päätoimittaja Janne Virkkusen puhelinhaastattelu 9.3.2018.

Vastaava päätoimittaja Janne Virkkusen haastattelu 13.3.2025.

Vastaava päätoimittaja Janne Virkkusen sähköpostiviesti 2.9.2025.

Median museo ja arkisto Merkki, Helsinki

Pääkirjoitustoimittaja Pentti Sadeniemen haastattelu 4.12.2018. Tekijä Arto Astikainen.

Churchill Archives Centre, Churchill College, Cambridge, Iso-Britannia

Ison-Britannian suurlähettiläs David Burns sin haastattelu 15.7.1999. Tekijä Malcolm McBain. <https://oa.churchillarchives.libnova.com/view/1437>. Katsottu 10.6.2025.

Kirjallisuus

Amaral, Joana

2019 Making peace with referendums. Cyprus and Northern Ireland. Syracuse Studies on Peace and Conflict Resolution. Syracuse: Syracuse University Press.

Antila, Jarkko Olavi

2014 Kansankirkko ristipaineessa. Suomen luterilainen kirkolliskokous 1974-2011. SKST 1407. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Armoudian, Maria

2013 The Politics of Transformation: Mass Media and the Northern Ireland Peace Process. Diss. Los Angeles: University of Southern California.

Blåfield, Antti

2014 Loistavat Erkot. Patruunat ja heidän päätoimittajansa. Helsinki: Otava.

Beacháin, Donnacha

2019 From Partition to Brexit: The Irish Government and Northern Ireland. Manchester: Manchester University Press.

Cantell, Risto

2007 Verschuren, Paul. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-008387>. Katsottu 11.8.2025.

Cochrane, Feargal

2021 Northern Ireland. The Fragile Peace. New Edition. New Haven & London: Yale University Press.

Cottle, Simon

1997 Reporting the Troubles in Northern Ireland: Paradigms and Media Propaganda. – Critical Studies in Mass Communication. Vol 14, Issue 4 (1997). <https://doi.org/10.1080/15295039709367016/>. Katsottu 18.1.2025.

Doughty, Roseanna

2019 Representations of the Northern Ireland 'Troubles' within the British media, 1973–1997. Diss. Edinburgh. Edinburgh.

Elliott, Marianne

2009 When God Took Sides. Religion and Identity in Ireland – Unfinished History. Oxford: Oxford University Press.

Hokka, Jenni et al.

2013 Suomalaiset sanomalehdet uskonnollisen maiseman tuottajina. Uskontojournalismi Helsingin Sanomissa, Ilkassa, Kalevassa ja Karjalaisessa vuosina 2007–2011. – Media & viestintä 2/2013. Tampere.

Hänninen, Reetta

2019 Kevyt ja pirteä kynä? Naisten ensimmäinen aalto Helsingin Sanomien toimituksessa sotien jälkeisenä aikana. Diss. Historiallisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta 44. Helsinki: Helsinki.

Jensen-Eriksen, Niklas & Kuorelahti, Elina

2017 Suuri affääri. Helsingin Sanomien yrityshistoria 1889–2016. Helsinki: Siltala.

Jensen-Eriksen, Niklas et al.

2019 Suomen suurin. Helsingin Sanomat 1889–2019. Helsinki: Siltala.

Jämiä, Tapio

2012 Tapaustutkimus kansainvälisten suhteiden mediateorioista: Helsingin Sanomien ja Kansan Uutisten kirjoitukset Pohjois-Irlannista vuosina 1971 ja 1998 sekä Etelä-Afrikasta vuosina 1976 ja 1991. Kansainvälisten suhteiden pro gradu -tutkielma. Rovaniemi.

Keefe, Patrick Radden

2018 Say Nothing: A True Story of Murder and Memory in Northern Ireland. William Collins Paperback edition. London: William Collins.

Kulha, Keijo K.

1989 Sanasotaa ja sovittelua. Helsingin Sanomien poliittinen linja itsenäistymisestä talvisotaan. Toimituksia IV. Vantaa: Helsingin Sanomat.

Lehtilä, Hannu

2001 Mainettaan parempi. Valtioneuvos Harri Holkeri. Helsinki: Otava.

Mainio, Aleks

2018 Erkon kylmä sota. Helsingin Sanomat Moskovan varjossa. Helsinki: Siltala.

McEvoy, Joanne

2008 The Politics of Northern Ireland. Politics Study Guides. Edinburgh: Edinburgh University Press.

McKeown, Michael

- 2009 Post-Mortem. An examination of the patterns of politically associated violence in Northern Ireland during the years 1969-2001 as reflected in the fatality figures for those years. Revised edition. <https://cain.ulster.ac.uk/victims/mckeown/mckeown01.pdf>. Katsottu 28.12.2024.

McLaughlin, Greg & Baker, Stephen

- 2010 The Propaganda of Peace. The Role of Media and Culture in Northern Ireland Peace Process. Bristol & Chicago: Intellect.

Mulholland, Marc

- 2002 The Longest War. Northern Ireland's Troubled History. Oxford: Oxford University Press.

Niemelä, Kati

- 2013 Sanomalehdet uskonnollisen muutoksen edelläkävijöinä – Uskonto pohjoismaisessa lehdistössä 1988–2008. – Media & viestintä 2/2013. Tampere.

Ó Corráin, Daithí

- 2021 Why did Pope John Paul II visit Ireland? The 1979 papal visit in context. – British Catholic History, Vol. 35, Issue 4, October 2021. Cambridge: Cambridge University Press.

O'Malley, Padraig

- 1995 Religion and conflict: The Case of Northern Ireland. John W. McCormack Institute Occasional Paper Series. Boston: University of Massachusetts.

Paul, Jan-Erik

- 1997 Euroopan integraatio ja solidaarisuus – katolinen näkökulma. – Kirkot ja Euroopan murros. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran vuosikirja 1996. STKS:n symposiumissa marraskuussa 1995 pidetyt esitelmät. Toim. Matti Kotiranta. STKS:n julkaisuja 204. Helsinki: STKS.

Pohjonen, Jan

- 2018 Sanasodista uskonsotiin. Kristinusko ja islam Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa vuosina 1989–1994. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Joensuu.
- 2021 Sisällissotaa vai uskonsotaa? Helsingin Sanomien pääkirjoitusten uskonnolle antama rooli Bosnian sisällissodassa 1992–1995. – Ortodoksia 61. Joensuu.
- 2024 Kosovon sota ja uskonnon rooli kriisissä Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa vuosina 1998–1999. – Havaintoja uskontojen kentällä. Juhlakirja Teuvo Laitilan täyttäessä 70 vuotta. Toim. Heta Hurskainen & Maria Takala-Roszczenko. SKHST 245. Helsinki: SKHS.

- Raunio, Antti*
1997 Luterilainen ja katolinen käsitys sosiaalisesta vastuusta. – Kirkot ja Euroopan murros. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran vuosikirja 1996. STKS:n symposiumissa marraskuussa 1995 pidetyt esitelmät. Toim. Matti Kotiranta. STKS:n julkaisuja 204. Helsinki: STKS.
- Saari, Juho*
2017 Varauksellinen Suomi: eurooppalaistuva sosiaalipolitiikka. – Reunalla vai ytimessä? Suomen EU-politiikan muutos ja jatkuvuus. Toim. Tapio Raunio & Juho Saari. Helsinki: Gaudeamus.
- Savolainen, Elsa*
2007 Kaukana Vatikaanista – Katolinen kirkko Suomessa 1989–1998. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helsinki.
- Seldon, Anthony*
2024 Introduction. – History 10 Downing Street. <https://www.gov.uk/government/history/10-downing-street#introduction/>. Katsottu 4.2.2025.
- Smith, Jeremy*
2002 Making the Peace in Ireland. 2014 Reprint. London: Routledge.
- Simuna, Erja*
2017 The Many Faces of a Conflict. Representations of the 1981 Northern Irish hunger strike in international press. Acta Universitatis Ouluensis B Humiora 148. Diss. Oulu. Oulu.
- Taira, Teemu*
2008 Islamin muuttuva julkisuuskuva. Tapaustutkimus Helsingin Sanomista 1946–1994. – Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa. Tietolipas 223. Helsinki.
2019 From Lutheran Dominance to Diversity. Religion in Finnish Newspapers 1946–2018. Temenos – Nordic Journal of Comparative Religion. Volume 55, Number 2 (2019). <https://journal.fi/temenos/issue/view/5375/>. Katsottu 20.1.2025.
- Tiilikainen, Terhi*
2019 Jakautunut vai yhtenäinen Eurooppa? Uskontojen merkitys eurooppalaisessa integraatiossa. – Uskonto ja maailmanpolitiikka. Toim. Heikki Pesonen, Tuula Sakaranaho & Sini Paukkunen. Helsinki: Gaudeamus.
- Tonge, Jonathan*
2002 Northern Ireland: Conflict and Change. Second edition. London: Routledge.